Małgorzata Maliszewska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula - Warszawa

Wyrażanie zobowiązań pieniężnych w umowach handlowych w walucie obcej

Streszczenie

Artykuł dotyczy prawnych zagadnień odnoszących się do możliwości spełnienia świadczenia pieniężnego w walucie obcej, w tym w euro. Przeanalizowano w nim istotę świadczenia pieniężnego oraz jedną z zasad zobowiązań, a mianowicie zasadę walutowości. Dokonano analizy aktualnie obowiązującego stanu prawnego dotyczącego istoty zasady walutowości. W tym celu zaprezentowano zmiany legislacyjne odnoszące się do niej. Ponadto przedstawiono wybrane orzeczenia sądowe dotyczące zasady waluty i sposobu rozliczeń stron zobowiązania umownego. Wskazano także skutki zniesienia zasady walutowości dla realizacji krajowych zobowiązań pieniężnych. W artykule przeprowadzono obserwację zmian prawnych systematyzujących sposoby rozliczeń między kontrahentami. Zasygnalizowano konieczność wyeliminowania wątpliwości prawnych związanych z potencjalnym wprowadzeniem waluty euro w miejsce dotychczas obowiązującej.

Artykuł ma charakter interdyscyplinarny. Zaprezentowano w nim wpływ zmian prawnych dotyczących interpretacji zasady walutowości na kształtowanie polityki biznesowej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Słowa kluczowe: świadczenie pieniężne, obrót pieniężny, zasada walutowości, prawo cywilne, prawo dewizowe, umowa handlowa, kontrakt, instrument prawny.

Kody JEL: G22, K12, K2, L21, M21

Istota świadczenia pieniężnego - zagadnienia ogólne

Świadczenie pieniężne jest elementem zobowiązania, które polega na tym, iż wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien je spełnić. Spełnienie świadczenia stanowi powinność dłużnika i oznacza zespół obowiązków względem wierzyciela. Istotne jest to, iż świadczenie powinno być możliwe do spełnienia. Gdyby bowiem świadczenie było niewykonalne, zobowiązanie w ogóle nie powstaje (*impossibilium nulla obligatio*). Określenie świadczenia pieniężnego jest czynnikiem konstrukcyjnym zobowiązania. Jeśli bowiem świadczenie pieniężne nie jest oznaczone, zobowiązanie nie istnieje. Pogląd taki wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 kwietnia 2011 r., sygn. akt III CSK 206/10.

Świadczenie pieniężne polega na przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednostkach pieniężnych stanowiących sumę pieniężną. Tworzy szczególny rodzaj zobowiązania, w którym przedmiotem świadczenia jest określona suma pieniężna. Dłużnik zobowiązuje się do świadczenia wartości majątko-

Zeszyty-naukowe-62_2018.indd 127 22.02.2019 14:50:52

wej wyrażającej się w pieniądzu. Świadczenie pieniężne stanowiące przedmiot zobowiązania może być świadczeniem rozpatrywanym w dwóch płaszczyznach. Po pierwsze stanowić może świadczenie główne np. zwrot pożyczonej sumy pieniężnej czy zapłatę ceny za usługę lub produkt. Po wtóre należy je rozpatrywać także jako świadczenie zastępcze traktowane jako wyrażony w pieniądzu surogat świadczenia niepieniężnego np. odszkodowanie za niewykonanie umowy, wynagrodzenie na nakłady lub pożytki. Istotą świadczenia pieniężnego jest fakt, iż jego przedmiotem jest zatem określona wartość ekonomiczna wyrażona w pieniądzu. Nie stanowią go zaś oznaczone indywidualnie lub cechami gatunkowymi środki pieniężne.

Istota świadczenia pieniężnego pozostaje w funkcjonalnym związku z obrotem pieniężnym. Jego elementami składowymi są jednostki pieniężne wyrażone w określonej walucie. Jednostką pieniężną nie jest jednak znak pieniężny wyrażony przy pomocy banknotów i monet stanowiących w świetle prawa przykład rzeczy ruchomych.

Świadczenie pieniężne to powinne zachowanie dłużnika, które prowadzi do uzyskania przez wierzyciela oczekiwanego rezultatu (Bieniek i in. 2011). Przez zobowiązanie pieniężne rozumie się zobowiązanie, w którym świadczenie polega na tym, że dłużnik ma przekazać wierzycielowi pewną sumę pieniędzy uosabiającą określoną wartość majątkową (Bieniek i in. 2011).

Zapłata gotówkowa i bezgotówkowa jako przedmiot świadczenia pieniężnego

Spełnienie świadczenia z wykorzystaniem określonej sumy pieniężnej może nastąpić przez przeniesienie własności znaków pieniężnych (Radwański, Olejniczak 2016).

W przypadku zaistnienia przeniesienia własności znaków pieniężnych następuje gotówkowy obrót pieniężny.

Spełnienie świadczenia pieniężnego może nastąpić także z wykorzystaniem pieniądza bankowego i elektronicznego uznawanego za pieniądz bezgotówkowy. Pieniądz bankowy stanowią jednostki pieniężne, które zostały zapisane na rachunkach bankowych. Analizując relacje między bankiem a posiadaczem rachunku, należy stwierdzić, iż pieniądz bankowy stanowi wierzytelność posiadacza rachunku bankowego wobec banku. Pieniądz elektroniczny jest metodą umożliwiającą elektroniczną formę zapłaty za świadczenie pieniężne. Polega on na możliwości realizacji zapłaty za pomocą informatycznych nośników danych. Pieniądz bezgotówkowy jest pozbawiony nośnika materialnego.

Zgodnie z przyjętym poglądem judykatury i stanowiskiem Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 1995 r. wyrażonym w wyroku sygn. Akt III CZP 164/94 bankowe rozliczenie pieniężne (bezgotówkowe) jest świadczeniem pieniężnym.

Umowy zawierane między kontrahentami mają największą doniosłość dla stosunków gospodarczych, albowiem stanowią podstawowy instrument wymiany dóbr i usług (Rajski 1994). Kształtują istotę świadczenia pieniężnego, do którego realizacji zobowiązał się dłużnik po zaakceptowaniu poszczególnych zapisów zawartych w umowie. Tworzą kulturę biznesową i wprowadzają ład organizacyjny dotyczący ustalenia zasad współpracy między kontrahentami. Umożliwiają stronom kształtowanie sposobu rozliczeń pieniężnych poprzez wprowadzenie terminu płatności, ustalenie jego sposobu oraz identyfikację odpowiedzialności z powodu nieterminowego spełnienia świadczenia pieniężnego lub brak jego realizacji przez dłużnika.

Zasada walutowości do dnia 23 stycznia 2009 r.

W obrocie gospodarczym dotyczącym zobowiązań pieniężnych do dnia 24 stycznia 2009 r. tj. do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz ustawy prawo dewizowe, wszelkie zobowiązania pieniężne na terenie Polski mogły być wyrażone tylko w pieniądzu polskim. Obowiązująca ówcześnie regulacja prawna zawarta w art. 358 (1) ustawy Kodeks cywilny przewidywała wyjątki od zasady wyrażania zobowiązań pieniężnych. Takim wyjątkiem umożliwiającym brak realizacji zasady walutowości były przepisy prawa dewizowego, a w szczególności jego art. 9 pkt 15 wprowadzający ograniczenia w obrocie dewizowym na terenie Polski waluty obcej. Przepisy prawa dewizowego nakładały na przedsiębiorców, którzy chcieli zawrzeć umowę, której przedmiotem była realizacja świadczenia pieniężnego obowiązek uzyskania indywidualnego zezwolenia dewizowego od Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Istniejący wymóg w istotny sposób zwiększał formalizm związany z uzyskaniem przedmiotowego indywidualnego zezwolenia i skutecznie zniechęcał podmioty gospodarcze do zawierania umów, w których rozliczenia były prowadzone w walutach obcych. Utrudniał prowadzenie aktywności gospodarczej.

Przepisy prawa dewizowego stanowiły wyjątek od zasady walutowości. Tym samym została zakłócona harmonia między prawem cywilnym a dewizowym. Istniał spór co do zakresu dopuszczalności wyrażania zobowiązań pieniężnych w Polsce.

Zasada walutowości stanowiła normę bezwzględnie obowiązującą i jej naruszenie skutkowało nieważnością czynności prawnej.

Ówczesny porządek prawny wprowadził ograniczenie sposobu rozliczeń świadczeń pieniężnych tylko do waluty krajowej. Brak było możliwości wyboru w umowie handlowej waluty stanowiącej podstawę rozliczenia świadczenia pieniężnego. Wprowadzono jednorodną metodę identyfikacji waluty w umowie przy pomocy wyłącznie pieniądza polskiego. Pomimo obowiązującej zasady swobody umów strony nie mogły ukształtować treści umowy handlowej z wykorzystaniem waluty obcej, w tym w euro, gdyż spowodowałoby to

sprzeczność postanowień umowy z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawnymi. Gdyby bowiem strony, wbrew zasadzie walutowości w kształcie wówczas obowiązującym, wprowadziły do umowy klauzulę waluty obcej jako stanowiącej podstawę do rozliczeń, nie wywołałaby ona żadnych skutków prawnych. Powstałoby zobowiązanie niezupełne, które nie korzystałoby z ochrony prawnej.

Ustalenie zasad wyrażania zobowiązań pieniężnych od dnia 24 stycznia 2009 r.

Celem nowelizacji ustawy Kodeks cywilny było zapewnienie swobody w zakresie wyrażania zobowiązań pieniężnych w walutach obcych.

Zgodnie z nowym uregulowaniem zawartym w art. 358 (1) ustawy Kodeks cywilny istotnie modyfikującym sposób rozliczeń świadczeń pieniężnych, jeżeli przedmiotem zobowiązania podlegającemu wykonaniu na terytorium Polski jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzegą spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej.

Przenosząc unormowania dotyczące wyeliminowania zasady walutowości do procesu wyrażania zobowiązań pieniężnych w umowach handlowych jako czynnościach prawnych, należy kategorycznie stwierdzić możliwość ukształtowania świadczenia pieniężnego w umowie w walucie obcej, w tym w euro, w sytuacji zastrzeżenia, iż przedmiotowe rozliczenie będzie stanowiło klauzulę wyłączną. Tak więc ustawodawca umożliwił stronom umowy indywidualne ukształtowanie treści świadczenia pieniężnego z wykorzystaniem waluty obcej, nie wyłączając euro. Jednakże, aby strony umowy mogły wskazać przy pomocy postanowienia klauzulowego zasady rozliczenia świadczenia pieniężnego z wykorzystaniem waluty obcej, muszą mieć świadomość prawno-ekonomiczną w zakresie zrozumienia istoty działania zasady walutowości przy identyfikacji świadczeń pieniężnych.

Modyfikacja sposobu rozliczeń świadczeń pieniężnych spowodowała, że podmioty kształtujące treść umowy i zobowiązania pieniężne mogą dokonać wyboru waluty. W umowie strony mają zatem swobodę wyboru waluty między walutą polską a obcą, w tym euro. Nie ma barier, poza koniecznością wprowadzenia do umowy klauzuli waluty, które w jakikolwiek sposób uniemożliwiłyby stronom ustalenie zasad rozliczenia świadczenia pieniężnego z wykorzystaniem waluty euro. Jednakże z ostrożności należy wskazać, iż w przypadku braku wprowadzenia do umowy klauzuli waluty *de facto* dłużnik co do zasady może spełnić świadczenie w walucie polskiej, mimo że zostało ono wyrażone w walucie obcej. Dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne (*facultas alternative*). Jeżeli bowiem strony umowy nie wprowadzą do niej klauzuli waluty, to wówczas mogą funkcjonować

dwie alternatywne waluty stanowiące podstawę rozliczeń świadczenia pieniężnego między stronami. Pierwszą z nich będzie waluta umowy (*la monnaie de compte*), czyli ta, w której świadczenie pieniężne jest wyrażone w umowie. Drugą stanowić będzie waluta płatności (*la monnaie de paiement*) wyrażona za pomocą pieniądza, przy którego wykorzystaniu świadczenie pieniężne zostaje faktycznie dokonane między stronami umowy.

Jednakże w umowie strony mogą wyraźnie zastrzec obowiązek spełnienia świadczenia w walucie obcej, w tym w euro. Oznacza to, że strony powinny wyraźnie wskazać, że wyłączają w sposób umowny możliwość spełnienia świadczenia w walucie polskiej. Przedmiotowe wyłączenie nie może mieć charakteru domniemanego ani wzruszalnego. Nie mogą istnieć w umowie żadne wątpliwości interpretacyjne dotyczące wprowadzenia przez strony umowy zastrzeżenia spełnienia świadczenia w walucie obcej, w tym w euro. Tego typu zastrzeżenie uznawane jest za wprowadzenie do umowy klauzuli tzw. efektywnej waluty, przez efektywne i skuteczne zastrzeżenie spełnienia świadczenia w walucie obcej.

Zważywszy na powyższe, strony zawierając zobowiązanie umowne, którego przedmiotem jest świadczenie pieniężne, powinny doprecyzować zasady kształtujące identyfikację waluty, przy pomocy której dokonają rozliczenia świadczenia pieniężnego określonego w kontrakcie.

Jeśli bowiem strony tego nie uczynią w umowie to dłużnikowi, jak wykazano, będzie przysługiwało upoważnienie przemienne. Jeżeli zatem strony umowy chciałyby mieć pewność co do sposobu rozliczenia świadczenia pieniężnego w walucie obcej, w tym w euro, powinny skorzystać z dodatkowych klauzul umownych umożliwiających zabezpieczenie interesów wierzycielskich przed zmianą waluty rozliczenia świadczenia pieniężnego dokonanej jednostronnie przez dłużnika. Skorzystanie z zasady klauzuli efektywnej waluty w umowie nie może być traktowane jako naruszenie zasady równości stron zobowiązania kontraktowego, albowiem strony identyfikując treść umowy, określają sposób rozliczenia i rodzaj waluty kształtującej zwolnienie się dłużnika z długu wynikającego z postanowień umowy. Świadczenie pieniężne dłużnika określone w walucie obcej, w tym w euro, w przypadku jego zastrzeżenia w umowie należy traktować jako zachowanie dłużnika określone treścią zobowiązania. Powyższe pozostaje w zgodności z zasadą swobody umów. Zgodnie z art. 353 (1) ustawy Kodeks cywilny strony zawierając umowę, mogą ułożyć stosunek prawny według swojego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Przepisy prawa gwarantują szeroki zakres swobody kontraktowania wyrażoną możliwością podejmowania przez kontrahentów indywidualnych decyzji o powoływaniu do życia i regulowaniu stosunków prawnych wyłącznie ich dotyczących, bez obawy ingerencji w nią innych podmiotów (Safjan 1993).

Zważywszy na ukształtowanie treści, zasady swobody umów niedopuszczalne jest tylko takie ustalenie treści umowy lub jej celu, w którego wyniku dochodziłoby do naruszе-

nia przepisów prawa o charakterze bezwzględnie obowiązującym – *ius cogens*. Przenosząc niniejsze rozważania na kwestię dotyczącą zmian odnoszących się do ustalenia waluty w umowie, należy zauważyć, iż jej istota sprowadza się do umożliwienia stronom kontraktu złożenia zastrzeżenia spełnienia świadczenia pieniężnego wyłącznie w walucie obcej, nie wyłączając waluty euro. Przeprowadzona analiza skłania do wyrażenia poglądu, iż zastrzeżenie umowne spełnienia świadczenia pieniężnego w walucie obcej, w tym w euro, pozostaje w zgodności zarówno z zasadą swobody umów, jak i z zasadą walutowości.

Rezygnacja ze stosowania zasady walutowości w dotychczasowym kształcie wprowadziła istnienie dwóch systemowych rozwiązań prawnych. Pierwszy z nich odnosi się do możliwości spełnienia przez dłużnika świadczenia pieniężnego w walucie polskiej lub obcej. Drugi umożliwia wyłączne spełnienie świadczenia w walucie obcej, nie wyłączając euro w przypadku wprowadzenia do umowy zastrzeżenia umownego.

Jeżeli strony w umowie nie wprowadzą klauzuli efektywnej waluty i przyznają dłużnikowi prawo wyboru waluty, przy pomocy której dokonuje rozliczenia pieniężnego, to wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia. W umowie strony mogą zastrzec inaczej. Oznacza to, że w umowie strony mogą przyznać wierzycielowi prawo wyboru kursu, według którego jest określana wartość waluty obcej, jeżeli dłużnik dokona wyboru waluty polskiej. Powyższe stanowisko zostało potwierdzone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt III CSK 273/11. Skoro w umowie strony mogą przewidzieć inny, niż z dnia wymagalności roszczenia kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski jako stanowiący podstawę rozliczeń świadczenia pieniężnego rozliczanego przez dłużnika z wykorzystaniem waluty polskiej, to oznacza, iż ustawodawca nawet w przypadku upoważnienia przemiennego dłużnika wprowadził możliwość ustalenia innych rozwiązań umownych, przyznając czynności prawnej kluczowe znaczenie przy ustaleniu dnia stanowiącego podstawę do ustalenia średniego kursu stanowiącego podstawę przeliczenia. Wskazując inną, niż dzień wymagalności roszczenia datę określenia kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski strony przyznają pierwszeństwo umowie w kształtowaniu oznaczonego dnia, w którym będzie ustalany kurs średni.

Kwalifikacja zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, w tym w euro, jako zobowiązań pieniężnych umożliwia ich dochodzenie w postępowaniu sądowym przed sądem powszechnym, z wykorzystaniem postępowania nakazowego oraz upominawczego. Te ostatnie należą do fakultatywnych postępowań odrębnych, albowiem wszczynane są na wniosek powoda-wierzyciela jako strony dochodzącej roszczenia pieniężnego. W przypadku, w którym powód dochodzi roszczenia pieniężnego, może skorzystać z postępowania nakazowego, gdy okoliczności uzasadniające dochodzone roszczenie jest udowodnione dołączonym do pozwu dokumentem urzędowym, zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem, wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu, zaakceptowanym przez dłużnika żądaniem zapłaty, zwróconym przez bank i nie-

Zeszyty-naukowe-62_2018.indd 132 22.02.2019 14:50:52

zapłaconym z powodu braku środków na rachunku bankowym. Zaprezentowane rozwiązanie zostało uregulowane w art. 485 ustawy Kodeks postępowania cywilnego. Powyższe okoliczności umożliwiają powodowi jako wierzycielowi skorzystanie z uproszczonej metody dochodzenia roszczenia pieniężnego również wyrażonego w walucie obcej, w tym w euro. Natomiast zgodnie z art. 505 (1) ustawy Kodeks postępowania cywilnego w postępowaniu uproszczonym mogą być między innymi rozpoznawane sprawy o roszczenia wynikające z umów, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza dziesięciu tysięcy złotych. Wprowadzenie powyższych regulacji ma zasadnicze znaczenie dla dochodzenia spraw, które nie przekraczają określonej wartości przedmiotu sporu. Kontrahenci mogą kształtować wysokość świadczeń pieniężnych wyrażonych w umowach w taki sposób, aby następnie uzyskać określony portfel roszczeń, wobec którego zastosowanie może znaleźć postępowanie uproszczone z ograniczonym obowiązkiem dowodzenia i tym samym zmniejszonym koszykiem kosztów postępowania.

Wykonanie wyroku zasądzającego świadczenie w walucie obcej w toku egzekucji komorniczej następuje według przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych. (Jastrzębski, Kaliński 2008). Powyższe stanowisko zostało potwierdzone także przez judykaturę w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2000 r., sygn. akt III CZP. Zgodnie z art. 783 ustawy Kodeks postępowania cywilnego, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, tytułowi egzekucyjnemu opiewającemu na świadczenie pieniężne w walucie obcej sąd nada klauzulę wykonalności ze zobowiązaniem komornika do przeliczenia tej kwoty na walutę polską, według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu podziału nie sporządza się – na dzień wypłaty kwoty wierzytelności. Zobowiązanie komornika do przeliczenia zasądzonej kwoty w walucie obcej na walutę polską musi wynikać z treści klauzuli wykonalności. Brak powyższego zobowiązania spowodowałby w analizowanym przypadku dotknięcie tytułu wykonawczego wadliwością uniemożliwiającą wykonanie takiego tytułu.

Zwłoka dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego

W sytuacji, w której dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel ma prawo domagać się odsetek za opóźnienie. Stanowią one świadczenie uboczne (akcesoryjne). Są świadczeniami o charakterze okresowym, nawet w sytuacji, gdyby były zasądzone przez sąd jako konsekwencja opóźnionego świadczenia pieniężnego (Sztombka 1992). Z punktu widzenia zasady walutowości istotne znaczenie ma ustalenie waluty, w której zostaną określone odsetki. Jeżeli bowiem strony umowy nie zastrzegły sposobu rozliczeń z zastosowaniem klauzuli efektywnej waluty, dłużnik stosując upoważnienie przemienne, może dokonać wyboru waluty, w której dokona rozliczenia zobowiązania odsetkowego.

Wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna zastrzega inaczej.

Z powyższego wynika, iż jeżeli dłużnik nie wyraził zgody na zawarcie w umowie klauzuli efektywnej waluty, to w przypadku ustalenia waluty polskiej jako właściwej do rozliczenia wartość waluty obcej oblicza się na dzień wymagalności roszczenia oznaczonego jako ostatni wskazany w umowie dzień do rozliczeń świadczenia pieniężnego. Jednakże strony umowy mogą zastrzec inny termin. Wprowadzone rozwiązanie potwierdza tezę o dominacji zasady swobody umów w kształtowaniu treści umowy, której przedmiotem jest świadczenie pieniężne.

Zasada walutowości przyznaje możliwość waloryzacji świadczeń wyrażonych w walucie obcej.

Istnieje możliwość żądania odsetek w tej samej walucie, na której opiera się świadczenie główne. Pogląd taki został zaakceptowany przez judykaturę w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1988 r., sygn. akt 1988 III PZP 27/88.

Zwłoka dłużnika nie przyznaje wierzycielowi prawa wyboru waluty, a jedynie dnia, według którego miałby zostać przeliczony kurs waluty obcej. Stanowisko takie potwierdził Sąd Apelacyjny w Szczecinie z dnia 24 czerwca 2014 r., sygn. akt IACa 184/14.

Analizując prezentowane zagadnienie z punktu widzenia wierzyciela, można stwierdzić, iż przysługuje mu prawo wyboru kursu, po jakim będzie przeliczona wartość waluty obcej. Powyższe przysługuje stronie wierzycielskiej nie tylko w przypadku wprowadzenia do umowy klauzuli efektywnej waluty, ale także w przypadku realizacji przez dłużnika uprawnienia przemiennego.

Wpływ zniesienia zasady walutowości

Zniesienie zasady walutowości ma wpływ na zobowiązania cywilnoprawne wyrażone w umowie zawieranej między kontrahentami. Jeżeli strony kontraktu zamierzają się rozliczyć w walucie obcej, w tym w euro, to powinny to wyraźnie określić w umowie. Ograniczenie się stron do określenia ceny transakcji w walucie obcej nie jest wystarczające. Należy określić także, że zapłata nastąpi w walucie obcej. Nie można bowiem identyfikować ceny transakcji ustalonej w umowie z zapłatą. Problem identyfikacji waluty stanowiącej podstawę do rozliczeń kontraktu ma charakter złożony i wymaga analizy postanowień umownych odnoszących się do ustalonej ceny i zapłaty.

Modyfikacja sposobu rozliczeń pieniężnych przyczyniła się do internacjonalizacji obrotu gospodarczego oraz spowodowała jego innowacyjność. Kreuje obraz kontrahentów jako zdecydowanych i przygotowanych organizacyjnie i finansowo do realizacji w umowie rozwiązań niestandardowych. Powyższy zabieg potwierdza w aspekcie reputacyjnym gotowość

przedsiębiorcy do dostosowywania się do zmian rynkowych i może stanowić także czynnik powodujący w dłuższej perspektywie zwiększenie liczby potencjalnych klientów przygotowanych: mentalnie, organizacyjnie i finansowo do dokonywania w umowach rozliczeń odbiegających od stosowanych przez większość kontrahentów działających w otoczeniu biznesowym. Zasadne jest postawienie tezy, iż skorzystanie w umowach między stronami z możliwości rozliczeń pieniężnych z wykorzystaniem waluty obcej, w tym euro, może stanowić działanie o charakterze konkurencyjnym.

Zasada – *Lex monetae* – prawo kraju do zmiany waluty narodowej i jej wpływ na kształtowanie treści świadczeń pieniężnych wyrażonych w umowach

Każdy kraj ma prawo do zmiany swojej waluty, a wszelkie inne kraje są zobowiązane do uznania i wprowadzenia w życie takiej zmiany. Zasada *lex monetae* ma zastosowanie do zobowiązań finansowych oraz jednolitej waluty europejskiej. Wprowadzenie waluty euro w Polsce nie spowodowałoby nieważności dotychczas zawartych umów między stronami i nie zachwiałoby stabilnością obrotu gospodarczego.

Wobec przedmiotowej zasady zastosowanie ma zasada ciągłości umów. Żadna ze stron umowy nie mogłaby jej wypowiedzieć lub dokonać zmiany treści tylko z powodu zmiany dotychczasowej waluty na walutę euro. W praktyce obrotu prawnego niejednokrotnie pojawiają się poglądy prezentujące ryzyka dotyczące możliwości powstania sporów sądowych dotyczących bezprzedmiotowości umowy lub niemożności jej wykonania. Wydaje się jednak, iż obawy są nieuzasadnione. Cel umowy nie zostaje bowiem zmieniony, a jej wykonanie nie jest niemożliwe. Zmiana waluty w umowie nie dotyczy bowiem modyfikacji praw i obowiązków stron pieniężnego zobowiązania kontraktowego. Bez względu na rodzaj waluty określony w umowie istota zobowiązania się nie zmienia. Jego przedmiotem pozostaje świadczenie pieniężne, do którego realizacji zobowiązał się dłużnik, zawierając umowę.

Podsumowanie

Modyfikacja dotychczasowego brzmienia zasady walutowości sprzyja uproszczeniu obrotu, zwłaszcza w relacjach między podmiotami gospodarczymi.

Wprowadzenie przez strony do umowy klauzuli efektywnej waluty umożliwia zastrzeżenie realizacji rozliczeń pieniężnych w walucie obcej, w tym w euro.

Powyższe przyczynia się do tworzenia innowacyjnych rozwiązań dotyczących ustalenia zasad współpracy między kontrahentami. Kształtowanie sposobu rozliczeń pieniężnych w umowach handlowych z wykorzystaniem waluty euro może powodować zwiększenie

konkurencyjności podmiotów stosujących taki sposób rozliczeń. Zastosowanie omawianej metody rozliczeń skłania do oceny zachowań kontrahentów jako tych, które powodują konieczność stosowania innych rozwiązań rozliczeniowych nieograniczających sposobu rozliczenia wyłącznie do waluty polskiej. Wprowadzenie możliwości spełnienia świadczenia przez dłużnika w walucie obcej wyrażone w umowie powoduje ponadto zwiększenie roli czynności prawnej jako narzędzia kształtującego prawa i obowiązki stron. Umowa staje się coraz istotniejszą instytucją kreującą rozwiązania odmienne od tych, które przewidują spełnienie świadczenia pieniężnego wyłącznie w walucie polskiej. Jednocześnie ocenić należy, iż wprowadzenie modyfikacji w kształtowaniu idei zasady walutowości jest jedną z czynności podjętych w celu wprowadzania do polskiego systemu prawnego narzędzi dostosowujących obrót umowny do tendencji europejskich. Należy jednak mieć na względzie, iż regulacje zasad rozliczeń świadczenia pieniężnego umożliwiające ich spełnienie w walucie obcej dotyczą zobowiązań wykonywanych na terytorium Polski. Zgodnie z art. 454 ustawy Kodeks cywilny miejsce spełnienia świadczenia powinno być określone w umowie. Świadczenie powinno być spełnione w miejscu zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia. Wierzyciel powinien być obciążony odpowiedzialnością za podanie dłużnikowi nieprawdziwych lub niepełnych danych co do miejsca zamieszkania, lub siedziby. Pogląd taki został wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 września 1985 r., sygn. akt IV CR 225/85. Wierzyciel, wskazując w umowie miejsce spełnienia świadczenia pieniężnego na terytorium Polski, ma możliwość swobodnego jego wyboru. Dłużnik natomiast jest zobowiązany do realizacji świadczenia pieniężnego w miejscu ustalonym przez strony i wskazanym w umowie.

Zagadnienia dotyczące zasady walutowości wnoszą istotny wkład w rozwój relacji umownych między kontrahentami. Potwierdzają złożoność problematyki określenia waluty stanowiącej podstawę rozliczeń świadczenia pieniężnego wynikającego ze zobowiązania umownego. Zniesienie zasady walutowości jest korzystne dla obrotu gospodarczego, albowiem wprowadza większą swobodę w zawieraniu umów.

Bibliografia

Bieniek G., Ciepła H., Dmowski S., Gudowski J., Kołakowski K., Sychowicz M., Wiśniewski T., Żuławska Cz. (2011), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom 1-2*, LexisNexis Polska, Warszawa.

Jastrzębski J., Kaliński M. (2008), *Prawo wekslowe i czekowe Komentarz*, LexisNexis Polska, Warszawa.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 13 września 1985 r., IV CR 225/85, OSNC 1986, nr 9.

Radwański Z., Olejniczak A. (2016), *Zobowiązania – część ogólna*, C.H. Beck, Warszawa.

Rajski J. (1994), *Prawo o kontraktach w obrocie gospodarczym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Safjan M. (1993), *Zasada swobody umów. Uwagi wstępne na tle wykładni art. 353 kc*, „Państwo i Prawo", nr 4.

Sztombka J. (1992), *Odsetki za opóźnienie świadczenia pieniężnego*, „Przegląd Sądowy", nr 2.

Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1988 r., III PZP 27/88, OSNCP 1989, nr 4, poz. 49.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 1995 r., III CZP 164/94, LexPolonica, nr 303842.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2000 r., III CZP, OSNCP 2001, nr 7-8.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. *Kodeks postępowania cywilnego* (Dz.U. z 2018, poz.155).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny* (Dz.U. z 2017, poz. 459).

Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. *Prawo dewizowe* (Dz.U. z 2017, poz. 679).

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2011 r., III CSK206/10 OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 25.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 24 czerwca 2014 r., I ACa 184/14, Lex 1488688.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., III CSK 273/11, LEX 1224683.

Expressing the Liabilities in Trade Contracts in a Foreign Currency

Summary

The article concerns the legal issues relating to the possibility to make monetary performance in a foreign currency, including that in the euros. The author analysed in it the essence of monetary performance and one of the liability principles, namely the currency principle. She carried out an analysis of the currently binding legal status concerning the essence of currency principle. With this end in view, she presented the legal amendments relating thereto. Moreover, the author presented the selected court judgements concerning the currency principle and the way of settlements of parties to the contractual liability. She also pointed out to the consequences of abrogation of the currency principle for fulfilment of domestic pecuniary obligations. In her article, the author carried out an observation of the legal amendments systematising the ways of settlements between contractors. She signalled the necessity to eliminate legal doubts connected with the potential introduction of the euro replacing the currency currently applied.

The article is of the interdisciplinary nature. It presents the impact of legal amendments concerning interpretation of the currency principle on formation of the business policy implemented by the entities running their economic activity.

Key words: monetary performance, cash turnover, currency principle, civil law, foreign exchange law, trade agreement, contract, legal instrument.

JEL codes: G22, K12, K2, L21, M21

Artykuł zaakceptowany do druku we wrześniu 2018 r.

Afiliacja:
dr Małgorzata Maliszewska
Akademia Finansów i Biznesu Vistula
Wydział Biznesu i Stosunków Międzynarodowych
ul. Stokłosy 3
02-787 Warszawa
e-mail: m.maliszewska@vistula.edu.pl